

כרת הרמב"ן

303

אור חושן

① יצא תורה

מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה וגוי שנים שנים
באו אל נח (ו, ב ט)

כתב הרמב"ן: ועל דעתי שכן היה, שבאו מכלם שנים זכר ונקבה
מעצמם, ונח הוסיף להביא מן הטהורים ששה זוגות, כי הבאים להנצל
באו מעצמם, ואשר לצורך קרבן טרח במצוה, שטרח הוא אחריהם
ולקחם אל ביתו.

כעין זה כתב בקדושת לוי (פ' ח"י שרה), כשהגיעה רבקה לבאר
עלו המים לקראתה, אולם כאשר שאבה לאליעזר ולגמליו, המים לא
עלו לקראתה, כשאדם עושה מצוה, חשוב יותר כשטרח במצוה,
שבעשותו פעולה לשם מצוה נחשב לו יותר למצוה.

② 120

③ יצא רע

... חידוש רבינו קא חזינא הכא, שנה
הנכחת והטיף למעין הומניסם, מבלי שהוא

מעוגן בתורת ה' המחייבת (כלומר, תורה
שבע המצוות). התוכחת של נח היתה מכוונת
למצוות של הכרע הדעם (טובת החברה)
ולא למצוות היונקות מצו אלקי. והשווה
לשון הרמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה
יא: "כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן,
הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק
לעולם הבא. והא שיקבל אותן ויעשה אותן
מפני שצויה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על
ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן.
אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת, אין זה גר
הושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא (אלא)
מחכמים". וכן יש לומר קודם מתן תורה.
אם עושה בן מפני הכרע הדעת ולא מפני
שה' צוה את אדם הראשון בזה."

פרק ו

(ט) תולדת נח, עניניו וילדיו ומיו ³⁹ צדיק.
במעשהו, שמיו, במשפלות.
בדרכיו, כפי ⁴⁰ דוריותיו. והם היו קצת
דורו של מתישלח ⁴¹ ושל למך ⁴² ושל
והדורות שהולידו בני דורו בשש מאות
שנה ⁴³. את האלהים התהלך נח. הלך
בדרכיו ⁴⁴ להיטיב לזולתו והוכיח בני דורו,
בדברי רבותיו ⁴⁵ זכרונם לברכה. וכן פתב
עליו ברוסי הכלדוי ⁴⁶.

(י) וילד נח. מאז שהתחיל להוכיח בני
דורו זכה לבנים ⁴⁷.

(ח) ונח מצא חן ¹⁹. להציל גם בניו
ובנותיו ²⁰, לא מפני שהיה ראוי
לקח ²¹, אכל ²² על צד חנינה זכה האל
יתברך לזה ²³, באמר "והיו ²⁴ שלשת
האנשים האלה בתוכה, נח דנאל ואיוב
וגוי. חי אני, נאום ה' אלהים, אם בנים ואם
בנות יצילו ²⁵, המה לבדם יצילו ²⁶."

וזה ²⁷ כי לא למדו את דורם לדעת את
ה' ²⁸, באברהם משה ושמאל ²⁹ וזולתם,
כאמרם זכרונם לברכה, (אמר רבי יוחנן: זו)
צילם, והם דניאל ויחזקאל ³⁰, זכתה ללמד
ולא זכתה ללמד ³¹ (פסחים פז, א). וכן נח
אף על פי שהוכיח ³² על הפעשים
המקלקלים ענין המדינות ³³, לא הורה

אותם לדעת האל ויתברך וללכת בדרכיו,
אף על פי שהוא היה צדיק תמים בעיניו
ובמעשהו ³⁴. כי אמנם הצדיק המשלים
עצמו בלבד, הוא ראוי שימלט עצמו
בלבד ³⁵, אבל המשלים גם את זולתו ³⁶, הוא

ראוי שימלט גם את זולתו, פי בזה יש
תורה שיתורם בתשובה ³⁷, כאמרם זכרונם
לברכה "אם ראית תלמיד חכם שפטר
ביום, אל תהרהר אתרו פלילה, שודאי
עשה תשובה" ³⁸.

④
100
p.e

①

ס' י"א ש"ח

ויוולד נח שלשה בנים וכו' (ו.י. עין כספורנו, ח"ל, מאו שהחיל להוכיח בני דורו זכה לבנים. ולריכס להצין מה השייכות זה לזה.

ויש לומר על פי מה שכתב הרמב"ם סוף הל' סושה וזה לשונו, וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ונתייחס ומהירן ופוקד דרכיהן חמיד עד שידע שהן שלמין מכל מטא ומעון הכי זה מטא שנאמר ידעת כי שלום אהלך ופקד נון ולא מהטא, עד כאן.

ויש להוסיף, דאין זה קמס שנקרא חוטא, אלא זה גם תנאי לזכות לבנים, דאם הקב"ה רואה שהאדם אינו נמדריגה להיות מוכיח לאנשי ביתו שאין עושים טוב, מהיכח חייתו שזכה לבנים, דכל המכלית להניח בנים להבריאה היא להדריכס דרך ה' ולקדש שמו יחברך, וכן הוא מפורש נפרשת וירא (יש, יח-ט), ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועמוס ונברכו בו כל גוי הארץ, כי ידעתיו למען אשר יראה את בניו ולא יתמו אחריו ושמרו דרך ה' וכו', ועיין בעל הטורים דסופי סיבות של אשר יצוה את בניו הם לוחיות תורה, ואשר יצוה בגימטריא תורה וגמטריא ברית, וכנראה דמשום הכי זכה להיות גוי גדול ועמוס, דהקב"ה ידע שיצוה את בניו דרך התורה.

וזו הביאור כספורנו הנ"ל, דכשראה הקב"ה שנה נותן מוכחה להחוטאים, אז נעשה מסוגל לפקד בנים, דנודאי דריכס דרך ה'.

הרעה רק כשהוא לתכלית טוב כמיש בתהלים ציא חסב אנוש עד דכא ותאמר שלכו בני אדם ובמבול היה השחתת עולם ולפי הנראה לא לתועלת טוב ועל כל הצבירות אין העניש בא מאתי יתברך שכו רק כשהוא לתועלת טוב. אטנם נסיבת החסב אשר שיבא מאתי יתברך העניש כי אהב משפט ה' יעני העברת אנשי חסב מהעולם נעשה משפט ברשעים ותרתי זה לתועלת טוב.

בפסוק ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם וגו'.

ויש לדקדק חיבת בא לפני מה בא לרמוז. ויש לומר עפ"י מאמר חכמינו ז"ל מה בין גזלן לחמסן גזלן לא יהיב דמי חמסן יהיב דמי, אי נמי חמסן בפחות משוה פרוטה וגזלן יותר משוה פרוטה. והנה מבואר בכמה מקומות דאין בית דין נוקקין לפחות משוה פרוטה.

לפי זה מתורץ הדיוק דלעיל מה שאמר הקב"ה בדיוק קץ כל בשר ר"ל קצם בא לפני שאני בעצמי אדון ואשפוט אותם. וקשה למה דוקא בעצמו ולא על ידי בית דין של מטה לכך אמר כי מלאה הארץ חמס רצה לומר פחות משוה פרוטה ואין הדיין נוקק לפחות משוה פרוטה על כן אצטרך אני בעצמי להזקק להם.

(ברכת טוב על התורה דף צ"ג ע"ג)

בפסוק ותשחת הארץ לפני אלהים. הכתוב הזה תמוה מאוד שהחיל בהשחתה חמס כלומר ותשחת הארץ ותמלא הארץ חמס ואח"כ כתיב וירא אלקים והנה נשחתה ולא נאמר שראה רק השחתה ואח"כ אמר קץ כל בשר בא לפני וכו' כי מלאה הארץ חמס ולא הזכיר רק חמס. ונראה דידוע דאף דאומה או יחיד נתחייב מיתה מימי אם עתיד לצאת ממנו דבר טוב אפי' אחר אלף דור הטוב ההוא מגין עליו לבל יגיע עליו העונש ההוא דאפי' במואב אמרינו בשי"ס בשביל שחי פרידו טובות כו' וכן בקרח אמרתי שראה שלשלי גדולה יצאת ממנו וכן במשה בהריגת מצרי וימן כה וכה ופירש רש"י שראה שאין איש עתיד לצאת ממנו ואי"כ מ"ש בדרך המבול שהוא עולם מלא אם ראה שהי' עתיד לצאת מהם דבר טוב לא הי' ששחת המבול והנה שם נשחת נאמר על דבר שנתקלקל ואינו נצלה לכלום כמיש והנה נשחת האזור ולא יצלה לכל. והנה עיקר גור דין היה על הגזל רק כודם העונש היה הדבר צריך לכתון אם אפשר לצאת מהם דבר טוב ולזה סיפר בגרוב אמר ותשחת הארץ פי ששחתה כ"כ עד שא"א היה לצאת מהם דבר טוב וזה היה מחמת טומאת נואף ימי ירום הנהר כטמא והשחתת דרכם בזכר ובחמה גרמה להם השחתה זו ועיקר גור דין היה על הגזל כדכתיב ותמלא הארץ חמס ואח"כ אמר הכתוב וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי טעם השחתה לראות שאין דבר טוב יוצא מהם ודבר זה אי"א להביט רק אלהים בעצמי הצופה ומביט עד סוף כל הדורות וכיון שראה הקב"ה ששחתה הארץ דהיינו שאין שום דבר טוב עתיד לצאת מהם לכך נגזר העונש שהם במבול וסיבת העונש היה רק בחמת החסב ששחתה היה סיבת העונש והיי שאמר קץ כל בשר בא לפני כי מלאה חמס. ויצא ונאמרת לא נתנם גור דינם רק על הגזל ולא על הנואף נראה דכתיבת העונש כליון יה תוביח להיית ע"י השייח לבד טעם שיתבאר בסמוך מאתי יתברך לא הוצא

הענין הנ"ל

נתינת דין

ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בי
וזה היום מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע. (ו' יז)

הנני מוכן להסכים עם אתם שזרווני ואמרו לפני כבר מה אנוש כי
זוכרנו - רש"י, הוא בכראית רבה פ' ל"א.

7
בארץ ישראל

ומוזה הטעם אמרו בגמרא (ובתנ"ך קיג),
שבארץ ישראל לא ירד המבול, אע"פ שגם
שם מתו כל החיים, דכתיב כל אשר בהרבה
מתו, ואמרו שם בגמ' שמתו מההבל, כי מי
המבול היו רותמים, אולם קלקול הדור לא
היה יכול להשפיע בארץ ישראל על הארץ
עצמה מפני קדושת הארץ, ולכן אע"פ שכל
בעלי החיים קלקלו גם בארץ ישראל, אבל
לא נגע הקלקול על הארץ עצמה מפני רוב
קדושתה, ולכן לא ירד שם המבול לשחת את
הארץ עצמה.

והנה אחר המבול אמר הקב"ה, לא אוסיף
לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, ולא
אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי,
גם כרת אתם ברית ונתן אות בקשת שלא
יכרת כל בשר עוד מפני המבול ולא יהיה
עוד מבול לשחת הארץ, וצריך טעם ממה
נפטר, אם הדין נותן שחייב להשחית את
כלם בעבור חטאת האדם, כמו שהיה במבול,
א"כ איך יוותרו להם, ואם הדין נותן שלא
לחייב אותם מפני חטאת האדם, א"כ איך
בא המבול והשחית את כלם בעבור האדם.

אולם הדין דין אמת, בין בהבאת המבול,
ובין במניעת המבול אח"כ, כי לאחר המבול
אמר הקב"ה לנה ובניו: ומוראכם וחתכם
יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים,
בכל אשר תרמוש האדמה וגו', ולא נאמר
שנברו בכלם כמו שנאמר לאדם הראשון,
ואמרו על זה במדרש רבה (פ' ל"ד), מורא
והתית חורו, ורדייה לא חורה, ואימתי חורה
בימי שלמה שנאמר כי הוא רחב בכל עבר
הנהר מתפסח ועד עזה, וחיינו שלאדם שלפני
המבול היתה לו רדייה וממשלה על כל
הברואים, ולא היה צריך ליתן מורא והתית
על הברואים שלא יזיקוהו, כי כולם היו
משועבדים ונכנעים לפניו, אולם אחר המבול
נלקחה מהאדם הרדייה והממשלה, והיה צורך
מעכשיו להטיל על הברואים מורא ופחד
שלא יזיקוהו.

והנה אף שבכל עת תוכן פועל פעולת
האדם על הבריאה כולה, ואפילו על העולמות
העליונים, כמוש"כ (ישעי' נ"א) ואשים דברי
בפיך וגו' לנכוע שמים וליסד ארץ, וכמו
שהוכיח בארוכה בספר נפש החיים (שער א'
עיי"ש), [וכמוש"כ ג"כ במסילת ישרים פ"א
וה"ל: כי העולם נברא לשימוש האדם אמנם
הנה הוא עומד בסיסול גדול, כי אם האדם
נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה

והנה, בדור המבול שהרבו לחטוא ולפשוע
כל כך עד שהשחיתו גם בעלי החיים, ואפילו
הארץ עצמה ונתה להוציא צמתים אחרים
ממה שזרעוה, כמו שאמרו חז"ל במדרש,
לכן גזר הקב"ה להביא עליהם את המבול
להשחית ולמחות גם את בעלי החיים, וגם
את הארץ עצמה ג' טפחים מעומק המחרושה
כמו שפירש רש"י, משום דכל זה גרם חטאת
האדם, וכמו שאמר הכתוב כי רבה רעת
האדם, בארץ, היינו שכל כך רבה הרעה
עד שפגם הארץ ומלואה.

והטעם באמת למה היה בכח הקלקול של
האדם לקלקל את כל הבריאה מתחילה ועד
סופה, הוא, משום שכיון שהאדם היה מושל
על כל הבריאה כולה מראשה ועד סופה,
וכולם עמדו תחת פקודתו וממשלתו, והוא
היה רחב בהם ממש כמו מלך בעבדיו, וכמו
שכתב במדרש, שהשור היה נשמע לחורש,
ולכן פעל הקלקול של האדם גם על כל בעלי
החיים, ואפילו על הארץ שהיא דומם, וכל
הארץ נשתחת מהשחתת האדם, ועל כן כשגזר
הקב"ה להביא את המבול, וקץ כל בשר בא
לפני גזר גם כן הנני משחיתם את הארץ,
וכל אשר בארץ יגוע, מפני שכה האדם היה
כל כך גדול על כל הברואים, ומפני כח
שליטתו עליהם היו מקושרים בו כל כך עד
שבקלקולו נתקלקלו גם הם, והיה כהתחבר
הגזירת הכילוי היתה גם עליהם.

והנה אף שבכל עת תוכן פועל פעולת
האדם על הבריאה כולה, ואפילו על העולמות
העליונים, כמוש"כ (ישעי' נ"א) ואשים דברי
בפיך וגו' לנכוע שמים וליסד ארץ, וכמו
שהוכיח בארוכה בספר נפש החיים (שער א'
עיי"ש), [וכמוש"כ ג"כ במסילת ישרים פ"א
וה"ל: כי העולם נברא לשימוש האדם אמנם
הנה הוא עומד בסיסול גדול, כי אם האדם
נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה

וכתב הרמב"ן על זה: תימה, והאיך מסכים
עמכם, והוא משאיר להם שארית לפליטה
גדולה בנה ובניו וכל חי להרכות ורעם כחול.

ואפשר לבאר בכוננתם, כי טענת המלאכים
לא היתה על עצם בריאת האדם, כי אם
על אופן בריאתו, במה שאמר הקב"ה נעשה
אדם וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה
ובכל הארץ וגו', ועל זה טענו, מה אנוש
כי זוכרנו וכן אדם כי תפקדנו, וכבוד והדר
תעטרנו, תמשילהו במעשי ידיו, כל שהיה
תחת רגליו, צונה ואלפים כולם וגם בהמות
שדי, צפור שמים ודגי הים, היינו, מה
שהקב"ה רוצה להמליכו ולהשליטו על כל
בהמה חיה ועופות, ועל כל הארץ, על זה
היתה טענתם, ובוה באמת הסכים עכשיו
הקב"ה עמכם, להפחית משליטתו וממשלתו
על הבריאה כולה, וכמו שיבואר להלן.

והנה, בדור המבול שהרבו לחטוא ולפשוע
כל כך עד שהשחיתו גם בעלי החיים, ואפילו
הארץ עצמה ונתה להוציא צמתים אחרים
ממה שזרעוה, כמו שאמרו חז"ל במדרש,
לכן גזר הקב"ה להביא עליהם את המבול
להשחית ולמחות גם את בעלי החיים, וגם
את הארץ עצמה ג' טפחים מעומק המחרושה
כמו שפירש רש"י, משום דכל זה גרם חטאת
האדם, וכמו שאמר הכתוב כי רבה רעת
האדם, בארץ, היינו שכל כך רבה הרעה
עד שפגם הארץ ומלואה.

והטעם באמת למה היה בכח הקלקול של
האדם לקלקל את כל הבריאה מתחילה ועד
סופה, הוא, משום שכיון שהאדם היה מושל
על כל הבריאה כולה מראשה ועד סופה,
וכולם עמדו תחת פקודתו וממשלתו, והוא
היה רחב בהם ממש כמו מלך בעבדיו, וכמו
שכתב במדרש, שהשור היה נשמע לחורש,
ולכן פעל הקלקול של האדם גם על כל בעלי
החיים, ואפילו על הארץ שהיא דומם, וכל
הארץ נשתחת מהשחתת האדם, ועל כן כשגזר
הקב"ה להביא את המבול, וקץ כל בשר בא
לפני גזר גם כן הנני משחיתם את הארץ,
וכל אשר בארץ יגוע, מפני שכה האדם היה
כל כך גדול על כל הברואים, ומפני כח
שליטתו עליהם היו מקושרים בו כל כך עד
שבקלקולו נתקלקלו גם הם, והיה כהתחבר
הגזירת הכילוי היתה גם עליהם.

והנה אף שבכל עת תוכן פועל פעולת
האדם על הבריאה כולה, ואפילו על העולמות
העליונים, כמוש"כ (ישעי' נ"א) ואשים דברי
בפיך וגו' לנכוע שמים וליסד ארץ, וכמו
שהוכיח בארוכה בספר נפש החיים (שער א'
עיי"ש), [וכמוש"כ ג"כ במסילת ישרים פ"א
וה"ל: כי העולם נברא לשימוש האדם אמנם
הנה הוא עומד בסיסול גדול, כי אם האדם
נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה

והנה אף שבכל עת תוכן פועל פעולת
האדם על הבריאה כולה, ואפילו על העולמות
העליונים, כמוש"כ (ישעי' נ"א) ואשים דברי
בפיך וגו' לנכוע שמים וליסד ארץ, וכמו
שהוכיח בארוכה בספר נפש החיים (שער א'
עיי"ש), [וכמוש"כ ג"כ במסילת ישרים פ"א
וה"ל: כי העולם נברא לשימוש האדם אמנם
הנה הוא עומד בסיסול גדול, כי אם האדם
נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה

והנה אף שבכל עת תוכן פועל פעולת
האדם על הבריאה כולה, ואפילו על העולמות
העליונים, כמוש"כ (ישעי' נ"א) ואשים דברי
בפיך וגו' לנכוע שמים וליסד ארץ, וכמו
שהוכיח בארוכה בספר נפש החיים (שער א'
עיי"ש), [וכמוש"כ ג"כ במסילת ישרים פ"א
וה"ל: כי העולם נברא לשימוש האדם אמנם
הנה הוא עומד בסיסול גדול, כי אם האדם
נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה

והנה אף שבכל עת תוכן פועל פעולת
האדם על הבריאה כולה, ואפילו על העולמות
העליונים, כמוש"כ (ישעי' נ"א) ואשים דברי
בפיך וגו' לנכוע שמים וליסד ארץ, וכמו
שהוכיח בארוכה בספר נפש החיים (שער א'
עיי"ש), [וכמוש"כ ג"כ במסילת ישרים פ"א
וה"ל: כי העולם נברא לשימוש האדם אמנם
הנה הוא עומד בסיסול גדול, כי אם האדם
נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה

3

מן הארץ, דעל זה תמה הרמב"ן האיך מסכים
 עמם הלא הוא משאיר להם שארית לפליטה
 גדולה בנה ובניו וכל חי, אלא הכוונה היא
 על סוף המאמר, תמשילתו במעשה ידיו כל
 שתה תחת רגליו וגר, שסענתם היתה על מה
 שהשליטו ונתן לו כח ממשלה ורדייה על
 כל הברואה כולה וכנ"ל, ועל זה באמה הסכים
 עכשיו הקב"ה אתם הקסיין כח ממשלתו
 עליהם, דלרדייה לא חנורו וכנ"ל.
 ובוה אפשר לבאר בכונת הכתוב (בראשית
 7) וינחם ה' אשר עשה את האדם בארץ,
 שכבר התקשו בזה מה שאמר "בארץ", עי'
 רש"י ובמפרשים, ולהאמור י"ל הכוונה, וינחם,
 שהנחום היתה, מה שעשה את האדם מושל
 כל כך על הארץ, שבגללו צריך להשחית
 את כל הארץ וברואיה, ומדויק מלת בארץ.

שולט בעצמי ונדבק בבוראו וכו' הוא מתעלה
 העולם עצמו מתעלה עמו, אולם כל זה הוא
 רק בפנימיותם וברוחניותם, שגורם האדם לפי
 מעשיו עליה וירידה להם, אבל אין בכוחו
 לשנות את טבע הברואים בפועל ממש, מה
 שאין כן לפני המבול, שאז היה האדם מושל
 ושלט על כל הברואים, וכולם היו משועבדים
 אליו ועמדו לפקודתו לכל אשר יצוה עליהם,
 כמוש"כ וירדו בדגת הים ובעוף השמים
 ובבהמה ובכל הארץ, לכן כשקלקל האדם
 ברוב תאוותיו ופרץ גדרו הטבע במה שאין
 הדעת והתכונה האנושית סובלת, ממילא פעל
 כח קלקולו והרע שהרע גם על כל הברואים
 למיניהם ואפילו על הארץ עצמה, מפני כח
 הרדייה שהיתה לו עליהם והתקשרותם אליו,
 וכמו שנתבאר לעיל.

(יג) את קשתי נתתי בענן.
 ולהלן: "ונראה הקשת בענן", ואח"כ:
 "והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכר ברית
 עולם", ולמה באי ג' לשונות אלו? והנה
 ברית נכרתת בין ב' צדדים ומחייבת את
 שניהם, ואם רק צד א' מתחייב לחברה,
 היא נשבע לו, וכן מציינו באבימלך,
 שאמר לאברהם: "ועתה השבעה לי...
 אם תשקר לי..." (בראשית כ"א)
 וכאשר הוכיח אברהם את אבימלך על
 אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך
 (שם), וממילא גם על אבימלך להתחייב
 מצדו, שלא יגזול עוד מימיו של אברהם.
 — נאמר כבר: "ויכרתו שניהם ברית"
 (שם), ולכאורה אין כאן בפרשת הקשת,
 שום התחייבות מצד האדם וממילא אין
 כאן ברית, אלא שבועה וכן נאמר: "אשר
 נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ"
 (ישעי נ"ד), ולמה הזכרה בפ' זו כמה
 פעמים "ברית"? והנה מפרשי התורה
 נתנו טעמים שונים לאות הקשת, מה היא
 מראה לנו, ולא עלה על לבם דברי
 הנביא: "כמראה הקשת אשר יהי' בענן
 ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא
 מראה דמות כבוד ה'" (יהוהאל א'), ודברי
 חז"ל, שאמרו, שבשעה שדרש ר' יהושע
 במעשה מרכבה נראה כמין קשת בענן
 בתקופת תמו (הגיגה י"ד) והיינו שכאילו
 השכינה באה לשמוע דרשתו, ולפי זה
 אפשר לאמר בפשטות, שהקשת מראה לנו
 כי כבוד ה' בא לשפוט הארץ, שנתחייבה
 כלתה, וזה מתאים עם דברי חז"ל, שבשעה
 שיש צדיקים גמורים, המגוינים על הדור,
 אין הקשת נראית, וכמעשה דרבי'ל, ששאל
 אותו רשב"י, אם נראתה הקשת בימינו
 (כתובות ע"ג), וכשכינו האדם רואים את

ולכן היה מן הדין כדי לכלות את הרע,
 למחות את כל היקום, וגם ג' ספחים מעומק
 המתרישה מהארץ עצמה, מפני שער כאן נגע
 ופגע רשת האדם בארץ.
 וכדי שלא תחזור ההשחתה עוד בעולם
 שיתיה צורך להביא מבול לעולם ולהשחית
 הארץ וכל חי, היה מחסדי השי"ת, לגרע
 את הרדייה וכן הממשלה של האדם על
 הברואה במדה ידועה, שבמדה שזופחת כח
 ממשלתו עליהם, יופחת ג"כ השפעת כח רעתו
 עליהם, ומעתה אפילו יקלקל האדם את דרכו,
 לא ישפיע כל כך על הברואים שיסחיתו
 גם הם את דרכם וטבעם בפועל ממש, ולכן
 מהמבול ואילך כרת הקב"ה ברית עם כל
 בשר וכל חי שלא יקללם עוד בעבור האדם
 ולא יכרתו בגללו, שכמו שגלקה ממנו כח
 השלטון עליהם בפועל, וכתבאר לעיל שלרדייה
 לא חנורו, כן הופחת ממנו השפעת כח הטאו
 ורעתו עליהם, שלא יושחתו גם הם על ידו
 בפועל כמו שהיה לפני המבול, ולכן מן
 הדין הוא שלא ימותו מן העולם בעבור הטאת
 האדם.
 וא"כ היה הדין דין אמת בין כהנאח המבול
 לשחת כל בשר והארץ עצמה, ובין ההבטחה
 שהיבטחו אח"כ שלא להשחיתם בעבור האדם,
 וכמו שנתבאר.
 [ומה שבהפיכת סדום השחית או גם את
 הערים, עיין להלן בפ' וירא מש"כ בזה].
 ולפי זה מבואר היטב מה שפירשו חז"ל
 על הפסוק ואני הנני מביא וגר שפירשו,
 הנני מוכן להסכים עם אותם שזרוזוני ואמרו
 לפני כבר מה אנוש כי תזכרונו, וכמובא
 ברש"י, המובא בתחילת דברינו, דאין הכוונה
 על עצם בריאת האדם לכלות את מין האדם

(8) ע

(9) משה

סע

וביניכם ובין כל נפש היה... ולא היה עוד המים למבול לשחת כל בשר; אבל הברית שביני וביניכם מחייבת גם אתכם. היינו: "ונראתה הקשת בענן". שתראו אותה (שצ"פ שאסור להתחכל בקשת מפני מראה כבוד ה' - הגיגה ט"ז - אבל לראות אותה מותר, ואפילו מצוה

איכא עי' בעין יעקב שם) לדעת. כי רבה רעתכם לפני ה', ועליכם לשוב אלי. ואז תסור תיכף את הקשת. ואז לא יהי "המים למבול", אך אהפוך אותם לכרכה בזכות בני האדם, ששבו אלי. אבל באופן הזה נפל פיתא כבירא. שהרי אם לא יראו בני האדם ולא ירגישו את הקשת, ולא ישימו אל לב לשוב אל ה', - יביא ח"ו מבול לעולם? לכן באה ההבטחה השלישית: "והיתה הקשת בענן". היינו זמן רב (גם בהעמק דבר פירש "והיתה" - שתתקיים זמן גדול) ובני האדם לא ישימו לב אליה לשוב אל ה'. אז: "וראיתה" - אני ה' - לזכר ברית עולם בין אלהים (מדת הדין, שתקסרג אז) ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ, ולא הזכיר כאן "ביני וביניכם", רק כלל את האדם עם הכתמה בכל נפש חיה" לאמר, שהקב"ה ירחם או על האדם בזכות הבהמה, וכמו שאמרו לאלכסנדר מוקדן, שהשמש זורחת והעשבין גדולים בזכות העגלים... נמצא שיש באות הקשת גם ברית וגם שבועה (אם בני האדם לא יקיימו את ההתחייבות מצדם), ואולי לא זכרה התורה את השבועה, בני שלא יסמכו עליה בני האדם ולא ישובו אל ה' למראה אות הקשת.

הקשת עליהם לדעת. כי חסא תדור ההוא חסאה גדולה, ועליהם לשוב אל ה', וזהו ההתחייבות מצד האדם בברית הקשת. והמבול בא ושחת ג' דברים: א) את הארץ, כאמור הנני משחיתם את הארץ, ודרשו חז"ל, שנמחו ג' ספחים מן הארץ במבול (היינו כשרון החיות והצמיתה שבארץ, ולפיכך הוצריך נח להביא אל התיבה ודעים ויהודי תאנים וגפנים, ולא הוציאו הארץ מעצמה, כמו בשעת בריאת העולם); ב) בעלי החיים; ג) האדם. והקשת קוראת להשובה רק את בני האדם, אבל לא את הארץ ובעלי החיים. שאין להם רצון ובחירה, ונענשו במבול רק בעון האדם, ועתה גזר ה': "לא אספך לקלל עוד את האדמה בעבור האדם", ונתן לזה חוקף, באמרו ית': "את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ". היינו שעצם מציאות הקשת בענן (כלא שם ההתחייבות מצד הארץ) היא את מצדי, שלא אביא עוד מבול לשחת

הארץ; ואצ"פ שנאמר כאן ברית, אבל הכונה היא על שבועה, וכן מפורש בקבלה: "אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ", היינו שבנוגע לארץ נופא נשבע הקב"ה, שלא יביא עוד עליה מבול (ואולי כלל הכתוב ב"ארץ" גם את כל צאצאיה, ולפיכך הזכיר ברית), אח"כ הבטיח הקב"ה ואמר: "ולא אספך עוד להכות את כל חי אשר עשיתי"; וגם על זה באה אות הקשת: "והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן וזכרתה את בריתי אשר ביני

סע' ט"ז

ומן הבהמה אשר איננה טהורה

אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עיקם הכתור שמונה אותיות ולא הוציא זכר מגונה מפיו, שנאמר: "ומן וגוהמה אשר איננה טהורה" ולא נאמר: "הטמאה" כשם ש... לכאורה הדבר צריך ביאור, והרי מצאנו הרבה פעמים בתורה את המילה "טמא" או "טמאה" והרי לפי דברי הגמרא בכל פעם היה צריך להיות נוסף: "אשר איננו טהור" או "אשר איננה טהורה"?

המגיד מדובנא הסביר זאת על פי משל: בשכנותו של רב העיר גר זנוח אחד נחית דרגה, גט ובוז, אלא שהצליח להתעשר. אנשי העיר כינו אותו "זינוביל מגושם". פעם נכנס אחד לבית הרב ושאל: היכן גר ר' זינוביל? שמושי של הרב ענה: אולי אחוה מתכוון ל"זינוביל מגושם" שהוא גר הזנוח? נזף הרב בשמושי על שרמה והעליב את שכנו בכינוי זה. לימים בא שדכן לרב, ואמר לו שזינוביל שלחו להשידוך אותו ל...
5

להציע לי שידוך כזה, שאני אשתדך עם "זיינביל מגושם"? אחר כך שאלו
 השמש את הרב: יסביר לי כבוד הרב: כשאני כניתי את זיינביל בשם זוגתי
 - נזפת בי, ולבסוף אתה בעצמך כנית אותו בשם גנאי זה? ענהו זוגתי
 אז, כשסתם יהודי שאיל עליו לא היה כל מקום לבזותו. אן כשסתם
 להציע לי להשתדך עמו, הייתי צריך להסביר את סיבת רוגזי, שאזנו נזפו
 אינו רשאי להיות מחותני.

12
 נוע

והנמשל, כשנמנו הבהמות שהכניס נח לתיבה, שלגבי הדין אין לנו ציון
 לדעת מי טמא ומי טהור - הקפידה התורה ודיברה בלשון נקייה "ונזן
 הבהמה אשר איננה טהורה", אבל כשהתורה מצווה להתרחק מומאכליו
 אסורות, וממאכלי תועבה, כאן צריך להדגיש את טומאתם "טמאיו הו
 לכם" (באהלה של תורה).

כי יצר לב האדם רע מנעריו (ה, כא). וברשי: מנעריו כתיב משננער
 לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע. הנה אמר הכתוב (דברים ל, טו) ראה נתתי
 לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע. שני דרכים הם, אם הטוב
 ואם הרע, ביניהם אין ולא כלום. אין מקום פנוי שיהיה לא טוב ולא רע. כל
 התורה כולה מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל", כל העסק הוא מלחמת היצר,
 אדח"ר תחילת עסקו היה ההתחבטות עם היצר, וכן הלאה כל הדורות. דור המבול,
 דור הפלגה, האבות הקדושים, דור המדבר, כולם כולם. כל הימים היו עסוקים
 וטרודים עם יצרם הרע. ואולם נתבונן ונשאל שאלה גדולה. האם זה הכרחי?
 מדוע לא יבחר לו האדם דרך אמצעי, להתנהג עצמו באופן נייטרלי, יהיה אדם
 סתמי אשר מנע עצמו מלהיות סבוך כלל בזו המלחמה, יעסוק לו במקצועו
 ובמלאכתו שלו, אם במסחרו אם בכל צרכי חייו ולא יותר, ובמאבק היצרים לא
 יתערב כלום, הגא לא יעבור עבירות וגם מצוות לא יקיים, כי אם אחת יאמר:
 עומד אני ביני ובין עצמי, איני נוטה לא לימין ולא לשמאל! ?

13
 ע"כ

נסה נא האדם להתנהג ככה במשך איזה זמן ויווכח בסופו כי זה בלתי
 אפשרי. יתנהג ככה בכל מסחריו ובכל מלאכתיו לעמוד מן הצד, והנה בסוף
 הימים ימצא עצמו אחת משתיים, או צדיק או רשע, אבל לא נייטרלי כלל! לא
 תועיל לו כל התאמצות לברות מן המאבק, לחינם יהיה הפצו שלא להיות מעורב
 בזו המלחמה, אין אפשרות לאדם להיות אדם סתם, בלתי תלוי. כמו שבכל התורה
 כולה הכל נתון במאבק, במלחמה בלתי פוסקת, כך הוא גם בכל החיים, מקצה הארץ
 ועד קצה, בכל המעשים והפעולות אין אף חוט של נייטרליות, הכל נתון
 בקרב תמיד.

משננער ממעי אמו - עד כדי כך מגיעים הדברים שאין נייטרליות,
 אין שום אפשרות להיות בלתי תלוי, תינוק הננער ממעי אמו, שם הלא לכאורה
 כבר הכל בלתי תלוי, הלא עדיין התינוק אינו יודע ולא כלום, אין לו כוונה לשום
 דבר, ובכל זאת מגלים לנו חז"ל שגם שם הוא איננו בלתי תלוי, גם שם יש
 מאבק, התלבטות, גם הבכי וגם הצחוק, הכעס וגם המנוחה הכל הנם כבר בתוך
 המאבק, אם בדיעה ואם שלא בדיעה, סבוך הוא כבר בשני הצדדים, פעם לזה
 ופעם לרעה, כבר הנהו בתוך הקרב. עד כדי כך אין כל נייטרליות!